

febr. 1946.

M E D D E L A N D E

Nr. 12

från

S K Å N E S V A P E N H I S T O R I S K A F Ö R E N I N G

Fredagen den 22 februari kl. 19.00 kallas föreningens medlemmar till ordinarie årsmöte på Malmö Museum, varvid stadgeenliga förhandlingar äger rum.

- Program: 1. Protokolljustering.
2. Styrelsens verksamhetsberättelse för år 1945.
3. Revisorernas berättelse för verksamhetsåret 1945.
4. Frågan om ansvarsfrihet.
5. Val av ordf.
6. Val av styrelse och styrelsesuppleanter.
7. Val av revisorer.

Efter förhandlingarnas slut kl. 20.00 föredrag i skovgaardssalen av intendenten vid Helsingborgs Museum, fil.dr. Torsten Mårtensson över ämnet "Fynden från slaget vid Helsingborg 1710". Föredraget belyses med skioptikonbilder.

Till föredraget inbjudes även Vaabenhistorisk Selskab samt dessutom för föreningens syfte intresserade personer och uppmanas medlemmarna att bland sin bekantskapskrets göra propaganda för talrik anslutning

till föreningens föredrag, vilka enligt beslut av styrelsen hädanefter skola vara offentliga.

Efter föredraget gemensam supé, till vilken sekr. mottager anmälan om deltagande vid sammanträdet början.

Ordinarie sammanträde.

avhölls på Malmö Museum den 28 november. 22 medlemmar hade infunnit sig, bland vilka till vår stora glädje märktes presidenten och vice presidenten för Vaabenhistorisk Selskab, landsretssagförel Tage Lasson och kaptajn A.V. Arendrup. Ordföranden hälsade samtliga närvarande välkomna och uttryckte föreningens stora glädje över att få se våra kära danska gäster i vår krets, särskilt då aftonens föredragshållare landsretssagförel Lasson, som sedan föreningens bildande varit en högt aktad medlem i vår förening, och uttalade den förhoppningen att nu sedan kriget upphört ett intimt och broderligt samarbete mellan våra båda vapenhistoriska föreningar skulle etableras. Efter förhandlingarnas slut höll landsretssagförel Tage Lasson ett föredrag över ämnet "Revolvervaabnets Udvikling med særlig Henblik paa de ældste Typer". Det intressanta föredraget som belystes med bildmaterial från Tøjhuset i Köbenhavn mottogs med det största intresse, då vi skåningar alla gott förstå danska språket. Föredraget refereras i korthet här nedan. Efter föredraget frambar ordföranden föreningens tack till föredragshållaren för det givande föredraget. Aftonen avslutades med gemensam supé på Tunneln, där bl.a. tal utväxlades mellan ordföranden och landsretssagförel Lasson.

Revolvervaabnets Udvikling med særlig Henblik paa de ældste Typer.

(Referat av landsretssagförel Tage Lassons föredrag den 28 nov. 1945.)

Det är väl intet område av mänsklig strävan, där naturvetenskapen och teknikens framskridande har gjort så överraskande utslag och orsakat mera ingripande förvandlingar av yttre förhållanden, började hr Lasson, än inom det stora område, i vilket eldvapnen äro placerade. Ända sedan eldvapnens framträdande ha människorna varit strängt upptagna med att utveckla dessa; att få större eldhastighet, träffsäkerhet och genomslagskraft. I århundraden har millioner offerats på sådana försök, men först det tjugonde århundradet har löst uppgiften på ett sådant sätt, att man väl näppeligen kan nå längre, då man med

nutidens automatvapen kan skjuta 1500 skott i minuten. För 400 år sedan hade man icke så stora fordringar. Grundprincipen var då mynningsladdare med kula och krut. De modärna eldvapnens fenomenala skjuthastighet beror först och främst på metallpatronerna, vari kulan är förenad med laddningen och krutet, vilka i massproduktion kan framställas med bråkdelen av en mm. i noggrannhet och avskjutas under bråkdelen av en sekund och under samma bråkdelen av en sekund återgå i laddningsmomentet. I eldvapnens barndom stötte man kula och krut från mynningen in i pipan, tände luntan och satte den till fängkrutet. Då kunde man i lyckligaste fall skjuta ett skott i minuten. I slaget vid Kinzingen 1636 sköto de duktigaste skyttarna 7 skott i timmen.

Tal. övergick sedan till att beskriva de viktigaste eldvapenkonstruktionerna, av vilka han särskilde 4 huvudtyper.

1. Flera laddningar efter varandra i samma pipa, antingen så att den först avfyra laddningen antände den nästa o.s.v., eller att pipan hade flera fänghål. Vapen av denna konstruktion användes i många år, i Danmark så sent som i kriget 1848-1850 och 1864, där de kallades "espingoler".

2. Flera pipor anbragtes vid sidan av varandra, såsom t.ex. dubbelpipiga med 2 hanar, dubbelpipiga med 1 hane (Vender) samt flerpipiga med en eller flera hanar.

3. Repetersystemet, t.ex. Kalthoffsbössor, vilket system även de s.k. göingebössorna tillhörde.

4. Revolversystemet. Denna konstruktion, som fick ett avgörande inflytande på bruksvapnen, består av en med flera kammare försedd patrontrumma, som kan vridas runt en med loppet löpande parallell axel samt har en för alla kamrarna gemensam pipa.

Det ser ut, sade tal., som om Tyskland och då särskilt Nürnberg är ursprunget för de första flintlåsrevolvraerna och vilka sedan ungefär vid 1600-talet dyker upp i olika länder, sist i England. Det finns en fransk revolverbössa med luntlås, vars mekanism är mycket primitiv. Trumman vrides där med handen och hålles på sin plats medelst en tapp. Särdeles intressant är en hjullåsrevolver, som kommit från friherre von Fechenbachs samling, och som vid auktion 1889 såldes till Bayrische Museum, där den kanske ännu finnes. Denna bössa har två extra kammare, i allt således tre, för övrigt ett mycket primitivt vapen. I Windsor samlingen finnes även ett mycket primitivt engelskt vapen, som i huvudsak är konstruerat på samma sätt som det först nämnda. Från 1650 finnes även bössor med hjullås, där trumman fortfarande vrides för hand

Ett vapen som är daterat 1612, och som en gång tillhört hertig Ernst Johan av Brandenburg och som nu finns i Cluny Museet, har en konstruktion där hanens spänning vrider trumman. För övrigt ägnade sig varken hjullås eller luntlås som revolvervapen. Detta system fordrade en hastigare verkande låsmekanism som fanns i snapp- eller flintlåset. Revolvrar med snapplås ha framställts i stort antal. Tøjhusmuseet i Köbenhavn har icke mindre än tre mycket sällsynta sådana. Särskilt lyckligt är, att det ena av dem är daterat 1597. Fabrikanten är Hans eller Wolff Stolper, som levde i Nürnberg omkring 1550-1600. Det kan vara olika meningar, om detta vapen skall kallas pistol eller karbin, men det senaste är nog det rätta. Den officiella beteckningen är petroneller, ett ord som är i släkt med det franska poitrine (mage), vilket tyder på att kolven anbragts mot "magen" eller bröstet under skjutningen. I de Sandvigska samlingarna i Lillehammar i Norge har funnits ett liknande vapen från något senare tid. Det är signerat Georg Reichswein 1636.

Dessa vapenkonstruktioner voro mycket känsliga för väderleksinflytelser. I fuktigt väder hindrade t.ex. krutslam trummans vridning. I vapensamlingen i Moskva finnas många av dessa gevär, som synas särskilt intresserat de ryska maktinnehavarna. I United Service Museum i London finnes en revolver vars konstruktion är mycket nära idealet. Den är försedd med en trumma med 6 kammare. Varje kammare har särskild fångpanna av sedvanlig typ. Det geniala i konstruktionen är att låsen och trumman har gemensam mekanism, d.v.s. hanens spänning vrider trumman 1/6-del åt gången. Då pistolen är en snapplåspistol och fångpannan är slutet under vridningen, trycker en hake på hanen i det hanen faller ned mot eldstålet och för locket till sidan så att fångkrutet blottas. Tyvärr vet man icke namnet på konstruktören. På 1650 talet kunde helt enkelt icke något bättre system göras. Mycket tyder på att konstruktören är den engelske bössmakaren Dafte, vars namn finnes på ett mycket liknande vapen i Millwauke Public Museum. Vi få gå 200 år fram i tiden för att finna en så pass fullkomlig konstruktion nämligen hos amerikanarna Calliers och Colt.

Det har framställts många och goda revolvervapen med flintlås. På en praktrevolverbössa i Bayrisches Museum finnes t.ex. ett för alla kammarna gemensamt patenteldstål, som är självladdande. Engelska bössor i Windsor Collection har ofta en fångpanna med eget eldstål för var kammare. Engelsk försiktighet. Komma vi till slutet av 1700-talet

framställes det mycket vackra och pålitliga vapen t.ex. av Kolbe i London, där hanens spänning vrider piporna runt fångpannan. Detta var det s.k. "pepparbössesystemet". Det var dock vanskligt att med dåtidens redskap framställa bössorna så att trumman kom mitt emot pipans bakstycke.

Då det blev möjligt att framställa revolvervapen med maskiner och i serier kom det fram en del goda flintlåsrevolvrar. Den bäst kända av dessa var av Collier, som framställde två typer, en med handvriden och en med självrörlig trumma. Sedan kom Colt med sitt system, som gick sin segergång genom världen, icke minst för den nya uppfinningen av knallhatten. Hans vapen blev det första revolvervapen som hundraprocentigt var användbart. Även om "pepparbössorna" med knallhattar voro goda, kunde de icke jämföras med Colts nya patentrevolvrar, som betecknade slutfasen i framladdningsrevolvrarnas utveckling.

Vapenhistoriska notiser.

Senaste numret av "Livrustkammaren" (Band III häfte 11-12) upptages av en artikel av docenten H. Seitz över ämnet "De karolinska värjtypernas ursprung. Ett arv från Frankrike." Den särdeles intressanta och elegant utformade studien, som även illustreras med ett femtiotal utmärkta fotografier, behandlar först de fransk-svenska kulturförbindelserna under 1600-talet och övergår sedan att utreda det typologiska ursprunget för de färdigutvecklade karolinska värjmodellerna upp till 1690 talet. Förf. kommer till det resultatet, att samtliga tre karolinska värjtyper, de två bruksvärjorna, ryttarvärjan och infanterivärjan såväl som den utom tjänsten använda s.k. kommanderivärjan i sina huvudsakliga drag kommit till Sverige via Frankrike, även om i vissa fall prototypen för särskilt infanterivärjan synes ha sina rottrådar i såväl fransk som centraleuropeisk jord. För oss i Skånes vapenhistoriska förening är det glädjande, att docent Seitz har kommit till samma resultat som förut fänrik O. Cederlöw gjort sig till tolk för i föreningens "Meddelande" Nr 7 och 8 år 1944.

I "Fornvännen", Medd. från Vitterhetsakademien, häfte 5, 1945, har ävenledes docent H. Seitz en artikel "Svärdet blir värja. En utveckling belyst med svenskt material". Med utgångspunkt från Hellsten påvisar förf. hur mot medeltidens slut den tunga järnrustningen framtvingade ett starkt förenklat rörelsechema och i samband härmed ett

förenklat förande av vapen. Epoken blev följdligt en fäktkonstens dekadansperiod, då harneskbeklädnaden inverkade menligt på rörligheten. Svärdets omvandling till ett mera lätthanterligt vapen sker mot bakgrunden av harneskbeklädnadens förlorade betydelse. Det faktiska behovet av ett lättare sidovapen anknyter så småningom till det nya som framkommit, och det vapen vi kalla värja fick utvecklingsmöjligheter. Själva övergången mellan svärd och värja utläses bäst hos Gustav Vasas egna vapen. Detaljutvecklingen i värjans uppbyggnad kan sedan följas hos de värjor från tiden, som äro bevarade i Livrustkammaren. Den utmärkta utredningen belyses med förstklassigt bildmaterial.

C.G. von Platen: "Kungl. Skånska Dragonregementets Historia". Det III har nu utkommit på Sydsv. Dagbl. i Malmö förlag. Den utkomna delen omfattar tiden från kapitulationen vid Perevolotjna 1709 till det gamla ärorika regementets upplösning år 1926.

I Tøjhusmuseet i Köbenhavn pågår f.n. en separatutställning av museets förnämsta skatter av vapen, uniformer och ordnar och omfattar europeiska länder. Den mycket sevärda utställningen bör ses av alla vapenhistoriskt intresserade svenskar som besöka Köbenhavn.

Nyinvalida medlemmar:

Kaptajn A.V. Arendrup. Köbenhavn (Lasson).

Direktör Jakob Ljungman, Malmö (Jakobsson).

Fru Else Lasson, Köbenhavn (ordf.)

Vaabenhistorisk Selskab, Köbenhavn (Lasson).

Grosshandlande Knut Holmqvist, Malmö (sekr.)

Rättelse. I nr 11 av "Meddelande" under rubriken nyinvalida medlemmar förekom en beklaglig namnförväxling. Där stod köpman Arne Christoffersson. Det skall vara köpman Arne Clementson, Malmö.

Redaktör: J. Folke Herrström, Malmö.